

УДК 342.7

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛІНГВІСТА ЯК ПЕРЕКЛАДАЧА У МЕЖАХ ПРАВОЗАСТОСОВНОГО ПРОЦЕСУ

Ганна ДЕНИСЕНКО,
викладач кафедри перекладу та іноземних мов
Полтавського інституту економіки і права

SUMMARY

The author investigates the legal status of the translator, as procedural shapes, which has sometimes extremely important value in legal proceedings. The author analyzes the legal status of the translator, which includes the system of rights, freedoms, duties and responsibilities, which are embodied in regulations and state-guaranteed. The legal regulation of the translator's powers in procedural and substantive law is considered and on the basis of this, the author offers changes and additions to the legislation, the introduction of which will promote the unification of standards, which partly blurry contain the rights, duties and responsibilities, which indirectly or even selectively form the legal status of the translator in the law-enforcement process.

Key words: translator, legal status, law-enforcement process, standards of procedural law, standards of substantive law.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується правовий статус перекладача як процесуальної фігури, яка має іноді надзвичайно важливе значення в судочинстві. Авторка аналізує правовий статус перекладача, що включає систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків і відповідальності. У статті розглядається правове врегулювання повноважень перекладача в нормах процесуального й матеріального права, на ґрунті цього пропонуються зміни та доповнення до законодавства, унесення яких сприятиме уніфікації норм, що частково розмиті вміщують права, обов'язки та відповідальність, які опосередковано чи навіть вибірково формують правовий статус перекладача в правозастосовному процесі.

Ключові слова: перекладач, правовий статус, правозастосовний процес, норми процесуального права, норми матеріального права.

Постановка проблеми. Одним із суб'єктів правозастосовного процесу, які покликані сприяти перебігу означеного процесу, є перекладач. Не маючи в справі власного інтересу, він зобов'язаний гарантувати шляхом надання автентичного перекладу реалізацію прав учасників процесу на судовий захист і справедливий судовий розгляд. Наразі відсутність чіткого нормативного визначення правового статусу перекладача як учасника правозастосовного процесу може стати серйозною перешкодою у провадженні (розгляді) судових справ.

Актуальність теми дослідження. Окремі питання врегулювання правового статусу перекладача, його прав та обов'язків, відповідальності в межах правозастосовного процесу досліджували такі вчені, як І. Бережна, І. Бунова, І. Іванюк, В. Маляренко, С. Фурса, Т. Кузик, Т. Степанова та ін. Утім, не можна говорити про ґрунтовне дослідження правового статусу перекладача як лінгвіста в правозастосовному процесі. Варто зазначити, що більшість вищезазначених досліджень мають контекстуальний характер і розкривають лише окремі аспекти цієї теми. Також слід зауважити, що зміни в законодавстві України, котрі регламентують діяльність перекладача, потребують нових наукових розробок.

Метою статті є дослідження окремих аспектів врегулювання правового статусу лінгвіста як перекладача й вироблення єдиного підходу до розуміння означеного правового інституту в теорії та практиці юридичної науки. У цьому контексті вироблені та вдосконалені позиції щодо розуміння правового статусу перекладача в науковій літературі та сформульовані пропозиції прикладного характеру до змін і доповнень у чинні норми матеріального та процесуального права.

Виклад основного матеріалу. У юридичній науці не існує єдиної узгодженої позиції стосовно визначення змісту

поняття «правовий статус», оскільки одні вчені [1, с. 44] визначають його як сукупність прав та обов'язків фізичних чи юридичних осіб, інші [2, с. 409] – як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків та відповідальності індивіда, деякі з авторів – лише вбачають у ньому нормативно закріплене становище суб'єкта в суспільстві [3, с. 274].

Варто зупинитися на розкритті змісту правового статусу. Наприклад, професор П. Рабінович вкладає в нього «комплекс прав і юридичних обов'язків особи» [4, с. 74]. У свою чергу, науковці О. Белкін та Л. Гумерова зазначали, що «поняття статусу прямо стосується поняття суб'єкта права й показує структуру правових відносин, у які вступають різноманітні суб'єкти, розкриває витоки наділення їх суб'єктивними правами й обов'язками, а також іншими правовими формами, необхідними для ефективного функціонування механізму державного управління» [5, с. 13].

На думку В. Авер'янова, феномен правового статусу особистості визначає «співвідношення особистості та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої діяльності, його становище по відношенню до інших суб'єктів, і в залежності від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відбиваються повнота правового становища особистості, його певна уніфікація або обмеження» [6, с. 82].

Оскільки поняття «правовий статус» у своїй структурі складається з певних елементів, то їх варто виокремити. Так, О. Петришин до елементів правового статусу зараховує такі: а) юридичні державно владні повноваження, б) юридичну відповідальність [7, с. 41]. Правовий статус особи окремо виділяється у сфері праці, який включає в себе, як зазначає О. Кондратьєв, «...правосуб'єктність, ос-

новні (статутні) трудові права та обов'язки, гарантії цих прав і відповідальність за невиконання обов'язків» [8, с. 3].

Відтепер зупинимося на аналізі правового статусу перекладача в процесуальному законодавстві, виокремлюючи в ньому права, обов'язки та відповідальність. Процесуальні дії перекладача слугують засобом закріплення доказів і способом спілкування між суб'єктами процесуальної діяльності [9, с. 90–91]. Участь перекладача має епізодичний характер: перекладач викликається для участі у провадженні різних дій і після виконання своїх обов'язків вибуває із процесу [10, с. 111]. Як зазначає Т. Степанова, перекладач здійснює певні обов'язки і користується певними правами, згідно з якими здійснює процесуальні дії, однак не виконує процесуальних функцій й не бере сталої участі у справі [11, с. 51]. Насамперед, варто зазначити, що такий учасник правозастосовного процесу як «перекладач» не згадується в Господарському кодексі України, Сімейному кодексі України, Лісовому кодексі України, Водному кодексі України, Бюджетному кодексі України, Повітряному кодексі України, Земельному кодексі України та Кодексу законів України про працю. Утім, тішить, що в окремих процесуальних нормах інших процесуальних і матеріальних законів такий суб'єкт є процесуальною фігурою та наділений певними повноваженнями, на яких власне ми й зупинимося надалі.

Так, у Господарському процесуальному кодексі України (ділі – ГПК України) не виділено окремої статті про повноваження перекладача, натомість, у нормах ст. 44 (назва – «Склад судових витрат»), ст. 48 (назва – «Визначення розміру сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи та послуги перекладача»), ст. 49 (назва – «Розподіл господарських витрат») вписані положення щодо оплати послуг перекладача та проведення судової експертизи, у нашому випадку, лінгвістичної [12].

Варто зазначити, що в п. 5 ч. 2 ст. 811 ГПК України (назва – «Протоколи») законодавець акцентує увагу на відповідальності перекладача за завідомо неправильний переклад, судового експерта (у нашому випадку – лінгвіста) – за дачу завідомо неправильного висновку або відмові від дачі висновку. Отже, перекладач відповідає за здійснений ним переклад, експерт-лінгвіст – за дачу висновку та його правильність, але ж не зазначено, яку саме відповідальність фахівці нестимуть за невиконання зазначених обов'язків. На нашу думку, законодавцю варто було б уточнити, що перекладач та експерт-лінгвіст несуть саме кримінальну відповідальність, чи радше зробити посилання на ст. 385 Кримінального кодексу (далі – КК) України (назва – «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків») [13]. До речі, завідомо неправильний висновок експерта-лінгвіста чи завідомо неправильний переклад фахівця, згідно з п. 2 ч. 2 ст. 112 ГПК України (назва – «Підстави перекладу судових рішень за нововиявленими обставинами»), є підставою перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами [12].

Констатуємо, що у ГПК України перекладач має право, по-перше, на оплату за виконаний переклад (ч. 1 ст. 48), по-друге, сплату за проведення судової експертизи (у нашому випадку – лінгвістичної) (ч. 1 ст. 48), по-третє, на відшкодування витрат, пов'язаних з явкою до господарського суду (ч. 2 ст. 48), по-четверте, заявляти відвід (п. 5 ч. 2 ст. 811), а щодо обов'язків перекладача, то серед них можна виокремити такі: фахівець зобов'язаний виконувати правильний переклад (п. 2 ч. 2 ст. 112, п. 5 ч. 2 ст. 811), давати правильний висновок (п. 5 ч. 2 ст. 811), не відмов-

лятися від дачі висновку (п. 5 ч. 2 ст. 811). Перекладач несе відповідальність за завідомо неправильний переклад, експерт-лінгвіст – за дачу завідомо неправильного висновку або відмови від дачі висновку. Попри це, чітко в ГПК України не окреслено прав, обов'язків, відповідальності перекладача та експерта-лінгвіста як учасників господарського суду, що є не прийнятно, адже фахівець, який бере участь у процесі, повинен володіти певним обсягом повноважень для здійснення передбачених дій. Цієї самої позиції дотримується Т. Степанова, яка розкритикувала ГПК України в частині відсутності норм, що регламентують правовий статус перекладача в процесі, обмежуючись лише посиланням на його появу як учасника судового розгляду [11, с. 51].

Відтак, вважаємо, що законотворцю доцільно виписати окрему норму за назвою «Перекладач», де окреслити його права, обов'язки та відповідальність. Зважаючи на вищевикладене, пропонуємо доповнити ГПК України ст. 1261 (назва – «Перекладач») і виписати в такій редакції:

«1. У разі необхідності перекладач пояснює, свідчень або документів у господарських справах суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

2. Перекладач має право на таке: 1) ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу; 2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, у яких він брав участь, і подавати до них зауваження; 3) одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до судового розгляду; 4) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 5) брати участь у справі як експерт (у нашому випадку – лінгвіст), спеціаліст (у нашому випадку – лінгвіст), консультант (у нашому випадку – лінгвіст).

3. Перекладач зобов'язаний таке: 1) прибути за викликом до прокурора, судді чи суду; 2) заявити самовідвід за наявності певних обставин; 3) здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом; 4) не розголошувати без дозволу прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті судової справи та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків».

Варто зазначити, що перед початком процесуальної дії сторона судового розгляду, яка залучила перекладача, чи суддя або суд мають пересвідчитися в особі й компетентності перекладача, з'ясувати його стосунки зі сторонами процесу й роз'яснити його права, обов'язки та відповідальність. Так, за завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе кримінальну відповідальність.

У Кодексі адміністративного судочинства України (КАС України) [14], згідно ч. 4 ст. 12 (назва – «Гласність і відкритість адміністративного процесу»), законодавцем окреслено, що під час розгляду справи в закритому судовому засіданні можуть бути присутні перекладачі, експерти (у нашому випадку – лінгвісти), спеціалісти (у нашому випадку – лінгвісти). У ч. 1 ст. 30 КАС України (назва – «Заява про відвід (самовідвід)») зазначено, що перекладач зобов'язаний заявити самовідвід за наявності підстав, зазначених у ст. ст. 27–29 означеного кодексу. Вважаємо, що було б доцільно вмістити всі підстави про відвід і самовідвід до ст. 30 КАС України задля уніфікації таких обставин.

Слід, нагадати, згідно зі ст. 68 (назва – «Перекладач») КАС України, законодавцем окреслені повноваження перекладача:

1. Перекладачем є особа, котра вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, котра володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухоніми.

2. Перекладач допускається ухвалою суду за клопотаннями особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціатиивою суду. Суд забезпечує особі перекладача, якщо дійде висновку, що особа внаслідок неспроможності оплатити послуги перекладача буде позбавлена судового захисту.

3. Перекладач має право відмовитися від участі в адміністративному судочинстві, якщо він не володіє мовою в обсязі, необхідному для перекладу, право ставити питання з метою уточнення перекладу, а також право на оплату виконаної роботи та компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

4. Перекладач зобов'язаний з'являтися за викликом до суду, здійснювати повний і правильний переклад, своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних документах, що вручаються особам, які беруть участь у справі, в перекладі мовою, якою вони володіють.

5. За завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе кримінальну відповідальність.

Згідно з ч. 2 ст. 92 КАС України (назва – «Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз»), перекладач має право на оплату за проїзд, добові в разі переїзду до іншого населеного пункту, а також на винагороду за виконану роботу. Законодавець окреслює в ч. 2 ст. 98 означеного кодексу (назва – «Рішення щодо судових витрат»), що перекладачі можуть оскаржити судові рішення щодо судових витрат, якщо це стосується їхніх інтересів.

Варто зазначити, що в зазначеній статті не вказано, що може бути інтересами фахівців для оскарження. У ч. 3 ст. 125 КАС України (назва – «Роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, присяга перекладача») ідеться про те, що перекладач зобов'язаний усно проголосити текст присяги та підписати його. У ч. 1 цієї статті зазначено, що перекладач несе кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. У цьому положенні не окреслено, які причини є поважними щодо відмови від виконання обов'язків.

Варто зауважити, що законодавцю доцільно виписати всі права та обов'язки й відповідальність в одній нормі КАС України з метою уніфікації та, відповідно, зручного доступу й розуміння правового статусу перекладача, експерта-лінгвіста і спеціаліста-лінгвіста. Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо доповнити чинну редакцію норми ст. 68 КАС України (назва – «Перекладач») таким змістом:

«– перекладач має право на таке: ознайомитися з протоколом і подати свої зауваження до нього (ч. 3 ст. 45); оскаржити судові рішення щодо судових витрат, якщо це стосується його інтересів (ч. 2 ст. 98);

– перекладач зобов'язаний заявити самовідвід за наявності підстав, зазначених у ст. ст. 27–29 КАС України (ч. 1 ст. 30); заздалегідь повідомити суд, якщо він не може з поважних причин прийти до суду (ч. 2 ст. 40); усно проголосити текст присяги та підписати його (ч. 3 ст. 125);

– перекладач несе кримінальну відповідальність під розписку за завідомо неправильний переклад і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ч. 2 ст. 125)».

Зупинимося на аналізі окремих норм Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, в котрих частині обґрунтований правовий статус перекладача [15]. У п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України (назва – «Визначення основних термінів Кодексу») зазначено, що учасниками кримінального провадження є перекладач, експерт (у нашому разі й надалі – лінгвіст), спеціаліст (у нашому разі й надалі – лінгвіст). Як ми знаємо, перекладач залучається до правозастосовного процесу як учасник кримінального провадження в тому разі, якщо особи, які беруть участь у справі, не володіють мовою судочинства (ст. 29 КПК України). На думку І. Бунової, для призначення перекладача важливою є позиція особи, яка здійснює кримінальне судочинство, оскільки участь перекладача обов'язкова також у випадках, коли учасник кримінального судочинства недостатньо володіє мовою, котрою ведеться судочинство по кримінальній справі, хоча й не заявляє клопотання про запрошення перекладача [16, с. 15]. Варто погодитися з пропозицією авторки, оскільки її думка є цілком слушною, адже якщо в слідчого, дізнавача, судді є сумніви з приводу того, що певна особа достатньо мірою володіє мовою судочинства, їй потрібно пояснити право мати перекладача, а при відмові особи від забезпечення фахівця, вона повинна власноручно написати розписку про таку відмову та вказати причину.

У ст. 68 КПК України (назва – «Перекладач») законодавцем почасти окреслені права, обов'язки та відповідальність перекладача, зокрема, право на таке:

1) ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу;

2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, у яких він брав участь, і подавати до них зауваження;

3) одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;

4) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Обов'язок:

1) прийти за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду;

2) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом;

3) здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом;

4) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачеві у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Відповідальність: нести встановлену законом відповідальність за завідомо неправильний переклад, а також нести встановлену законом відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладача.

Варто зауважити, що в цій статті немає визначення, хто ж у кримінальному процесі може бути перекладачем і не зазначено, яким саме вимогам він повинен відповідати. На думку Ю. Стецовського, перекладач може брати участь у справі, якщо він вільно володіє мовами, необхідними для перекладу, знає предмет дослідження й уміє точно передавати інформацію [17, с. 22]. На думку вченої І. Іванюк, потрібно визначити, які обставини підлягають перевірці при встановленні особи перекладача, зокрема, чи слід з'ясувати питання наявності в перекладача судимості, обсягу дієздатності [18, с. 341]. Справді, відсутність окресленого

нормативного визначення вимог до перекладача як учасника правозастосовного процесу може бути перешкодою у кримінальних провадженнях.

На нашу думку, до частини 2 ст. 68 КПК України (назва – «Перекладач») варто додати п. 5 в такій редакції: «брати участь у справі як спеціаліст (лінгвіст) у порядку ст. 71 КПК України (назва – «Спеціаліст»)» і п. 6 в такій редакції: «брати участь у справі як експерт (лінгвіст) у порядку ст. 69 КПК України (назва – «Експерт»)». Адже, як відомо, фахівець з юридичного перекладу (юридичний перекладач), попри свою роль експерта-посередника в міжкультурному правовому дискурсі, може виступати й учасником юридичних процедур, тобто нести юридичну відповідальність за свідоме нехтування та/або недотримання своїх професійних і процедурних обов'язків.

Варто додати, що перекладач, з міркувань сумніву в автентичності власного перекладу усної чи письмової мови, наслідком чого може бути кримінальна відповідальність, має право відмовитись узагалі від участі в кримінальному провадженні як «перекладач» у порядку ст. 68 КПК України (назва – «Перекладач»). Тому, як, власне, висловились у проведеному нами анкетуванні лінгвісти, їм (53,2%) ліпше було б здійснювати переклад у статусі спеціаліста (ст. 71 КПК України), оскільки останній убезпечений від кримінальної відповідальності за завідомо неправильний переклад чи виконання інших обов'язків у статусі перекладача. Тому такою гарантією, на нашу думку, що повністю узгоджується з позицією респондентів-лінгвістів, буде включення до ч. 2 ст. 68 КПК України пункту п'ятого за вищепропонованою нами редакцією.

Відтепер розглянемо Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України), у якому теж почасти виписані окремі положення щодо правового статусу перекладача [19]. У ч. 5 ст. 6 (назва – «Гласність та відкритість судового розгляду») і ч. 1 ст. 47 (назва – «Особи, які є іншими учасниками цивільного процесу») цього кодексу зазначається, що при розгляді справ у закритому судовому засіданні мають право бути присутні перекладачі, експерти, спеціалісти. Згідно ч. 1 ст. 23 ЦПК України (назва – «Заяви про самовідводи та відводи»), перекладач зобов'язаний заявити самовідвід за наявності підстав, зазначених у ст. 20, 21 і 22 цього кодексу. У ст. 55 ЦПК України (назва – «Перекладач») виписані права, обов'язки та відповідальність перекладача, серед яких варто виокремити такі:

- право перекладача: ставити питання з метою уточнення перекладу; відмовитися від участі в цивільному процесі, якщо він не володіє достатніми знаннями мови, необхідними для перекладу; на оплату виконаної роботи; на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду;

- обов'язки перекладача: вільно володіти мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу; з'являтися за викликом суду; здійснювати повний і правильний переклад; посвідчувати правильність перекладу своїм підписом у процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі їх рідною мовою або мовою, якою вони володіють;

- відповідальність перекладача: за завідомо неправильний переклад або відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе кримінальну відповідальність, а за невиконання інших обов'язків – відповідальність, установлену законом.

У ст. 86 ЦПК України (назва – «Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведен-

ням судових експертиз») законодавець детально виокремлює перелік витрат, пов'язаних із залученням перекладача та проведення судової експертизи (у нашому випадку – лінгвістичної). Наприклад, у ч. 1 ст. 86 зазначено, що перекладач має право на компенсацію витрат, пов'язаних із переїздом до іншого населеного пункту, винайомом ними житла, а також проведенням судових експертиз (у нашому випадку – лінгвістичних). Ці витрати відшкодовує сторона, яка заявила клопотання про залучення перекладача.

Згідно з ч. 1 ст. 164 цього кодексу (назва – «Роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків. Присяга перекладача»), перекладач зобов'язаний здійснювати правильний переклад і не відмовлятися від виконання покладених на нього обов'язків без поважних причин, а задля уникнення таких обставин – попереджається головою (суддею) про кримінальну відповідальність, що оголошується останньому, під розписку. Варто додати, що завідомо неправильний переклад і завідомо неправильний висновок експерта (лінгвіста, уточнено – Г. Д.) є, згідно з п. 2 ч. 2 ст. 361 ЦПК України (назва – «Підстави перегляду»), підставою для перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне доповнити ст. 55 ЦПК України (назва – «Перекладач»), згрупувавши права, обов'язки та відповідальність, що зазначені в різних положеннях указанного кодексу. Розпочнемо з права перекладача, а саме: на заперечення щодо дій головуючого (ч. 3 ст. 160). Щодо обов'язків, то перекладач повинен таке: заявити самовідвід (ч. 1 ст. 23), звертатися до суду словами «Ваша честь» (ч. 1 ст. 161), давати пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи (ч. 1 ст. 162), зачитати текст присяги: «Я, (прізвище, ім'я по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки перекладача, використовуючи всі свої професійні можливості» (ч. 2 ст. 164), підписати текст присяги (ч. 3 ст. 164). Нарешті, стосовно відповідальності: перекладач несе кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад та відмову від виконання покладених на нього обов'язків без поважних причин, що оголошується фахівцю під розписку (ч. 1 ст. 164).

Також варто розглянути норми матеріально-процесуального права щодо правового врегулювання повноважень перекладача, наприклад, у Митному кодексі України (далі – МК України) [20]. Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 497 МК України (назва – «Особи, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил»), у провадженні у справах про порушення митних правил бере участь перекладач. У ст. 503 (назва – «Перекладач») законодавцем зазначені лише обов'язки перекладача, а саме: перекладач зобов'язаний володіти мовою, знання якої необхідне для здійснення перекладу під час провадження у справі про порушення митних правил; перекладач зобов'язаний точно і в повному обсязі здійснювати доручений йому переклад, а в разі необхідності брати участь у проведенні процесуальних дій у справі про порушення митних правил.

Варто зазначити, що в цій статті виокремлено дивне положення, а саме: перекладачем може виступати посадова особа органу доходів і зборів. На нашу думку, це є абсурдним, оскільки така посадова особа може бути зацікавлена в рішенні суду і здійснити переклад на свою користь, а відтак, права підслідного чи підозрюваного – обмежені. У ч. 3 ст. 519 МК України (назва – «Витрати у справі про порушення митних правил») зазначено, що перекладач має право на збереження середнього місячного заробітку за місцем основної роботи. Якщо він не є робітником чи

службовцем, то отримує у зв'язку з викликом грошову компенсацію, яку виплачує орган доходів і зборів.

На нашу думку, зазначене право перекладача в ч. 3 ст. 519 МК України варто додати до ст. 503 МК України (назва – «Перекладач»), де виокремлені обов'язки такого фахівця. Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо виписати редакцію названої статті за такими структурними елементами, як право перекладача на збереження середнього місячного заробітку за місцем основної роботи (ч. 3 ст. 519) та обов'язок: володіти мовою, знання якої необхідне для здійснення перекладу під час провадження у справі про порушення митних правил; точно й у повному обсязі здійснювати доручений йому переклад; у разі необхідності брати участь у проведенні процесуальних дій у справі про порушення митних правил.

Варто зауважити, що ні у ст. 503 (назва – «Перекладач»), ні в інших нормах МК України не зазначено про кримінальну відповідальність перекладача за завідомо неправильний переклад та невиконання обов'язків, що врегульовують правовий статус перекладача. Вважаємо за доцільне законодавцю додати до ст. 503 (назва – «Перекладач») пунктом 4 таке: «за завідомо неправильний переклад та відмову від виконання обов'язків без поважних причин перекладач несе кримінальну відповідальність». Також законодавцю варто окреслити у вищезгаданій нормі, які причини можуть бути поважними для того, щоб перекладач відмовився від виконання покладених на нього обов'язків. На нашу думку, зазначені зміни послугують повнішому врегулюванню правового статусу перекладача в МК України.

Зупинімося на аналізі правової регламентації повноважень перекладача у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [21]. У ч. 2 ст. 1853 КУпАП (назва – «Прояв неповаги до суду») передбачена відповідальність за прояв неповаги до суду, що карається накладенням штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Водночас у ст. 1854 КУпАП (назва – «Злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора») злісне ухилення перекладача, експерта від явки до органів досудового розслідування чи прокурора карається накладенням штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У ст. 274 цього кодексу (назва – «Перекладач») законодавець окреслив таке: перекладач призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення; перекладач зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і зробити повно й точно доручений йому переклад. Утім, законодавець не виокремив прав, які має перекладач, а лише зазначив певні обов'язки. У свою чергу, у ч. 1 ст. 275 КУпАП (назва – «Відшкодування витрат потерпілим, свідкам, експертам і перекладачам») зазначено, що перекладачі мають право на відшкодування в установленому порядку витрат, яких вони зазнали у зв'язку з явкою в орган (до посадової особи), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення. У ч. 2 цієї статті виокремлено, що перекладачі мають право на збереження в установленому порядку середнього заробітку за місцем роботи за час їх відсутності у зв'язку з явкою в орган (до посадової особи). Погоджуючись з думкою І. Бережної, переконані, що, незважаючи на законодавчо закріплену можливість участі перекладача в адміністративно-деліктному провадженні, підстави його участі, засади такої участі визнати детально врегульованими не можна, їх слід вважати фрагментарними [22, с. 199].

На думку вченої, відповідний недолік можна усунути шляхом закріплення нової правової норми, де необхідно запропонувати особам, які беруть участь в адміністративно-деліктному провадженні, у разі не володіння мовою, якою ведеться провадження, забезпечити право спілкуватися, виступати й давати пояснення, заявляти клопотання й відводи, подавати скарги рідною мовою, а також користуватися послугами перекладача. Таку норму І. Бережна пропонує закріпити в майбутньому адміністративно-деліктному кодифікованому акті й узгодити її положення із положеннями чинного мовного законодавства [22, с. 199]. Ми повністю погоджуємося з пропозицією вченої й вважаємо за доцільне виокремити законодавцем права у ст. 275 (назва – «Відшкодування витрат потерпілим, свідкам, експертам і перекладачам») додати до ст. 275 (назва – «Перекладач») з метою уніфікації, відповідно, зручного доступу та розуміння правового статусу перекладача.

Варто згадати й Податковий кодекс України (далі – ПК України)[23], у якому наявний лише 1 пункт, де згадується про залучення перекладача. Зокрема, у п. 20.1.17 ст. 20 цього кодексу (назва – «Права контролюючих органів») зазначено, що в разі потреби залучають перекладачів, фахівців (у нашому випадку – лінгвістів) та експертів (у нашому випадку – лінгвістів). Вважаємо, що законодавцю доцільно виписати окремою нормою ПК України порядок залучення, повноваження та відповідальність означених вище учасників. Наступним кодифікованим законом, у якому згадується функція перекладача є Кримінально-виконавчий кодекс України [24], зокрема, у ч. 1 ст. 8 (назва – «Основні права засуджених») виокремлено, що засуджені мають право дати відповідь на звернення рідною мовою, а відповідно, виникає потреба в залученні перекладача органом або установою виконання покарань. Варто зауважити, що подібно ПК України, у Кримінально-виконавчому кодексі України не зазначено функції перекладача й не визначений його правовий статус. На нашу думку, у Кримінально-виконавчому кодексі України варто виділити окрему норму, де окреслити права, обов'язки та відповідальність особи, яка здійснює переклад (перекладач), що буде регламентувати його правовий статус.

Висновки. Отже, з проведеного моніторингу процесуального й матеріального права, зокрема низки означених нами в роботі кодифікованих законів, впливає, що законодавець не уніфікував норми, що почасти вміщують права, обов'язки та відповідальність перекладача, експерта (лінгвіста), спеціаліста (лінгвіста) й консультанта (лінгвіста) в єдину правову норму, котра повною мірою визначила б і структурно регламентувала б правовий статус означених нами суб'єктів, діяльність яких пов'язана з перекладом.

Список використаної літератури

1. Шемшученко Ю.С. Правовий статус / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Пархоменко // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) та ін. ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2003. – Т. 5 : П. – 2003. – 470 с.
2. Шишкін В.І. Суд присяжних / В.І. Шишкін // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) та ін. – К., 2003. – Т. 5 : П–С. – 2003. – С. 689–690.
3. Комаров С.А. Теория государства и права : [учеб.-метод. пособие] / С.А. Комаров, А.В. Малько. – М. : Норма-Инфра-М, 1999. – 448 с.
4. Рабінович П.М. Основы общей теории права и государства : [навч. посіб.] / П.М. Рабінович. – 3-тє вид., змін. і допов. – К. : ІСДО, 1995. – 172 с.

5. Белкин А.А. Понятие и особенности правового статуса органа Советского государственного управления / А.А. Белкин, Л.Ш. Гумерова // Государственное управление и право : история и современность. – Л., 1984. – С. 6–12.
6. Державна служба в Україні : організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін-Юре, 1999. – 272 с.
7. Петришин О.В. Статус службової особи : природа, структура, спеціалізація / О.В. Петришин. – К. : УНКВО, 1990. – 76 с.
8. Кондратьев А.А. Гарантии охраны трудовых прав рабочих и служащих : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право ; право социального обеспечения» / А.А. Кондратьев. – М., 1985. – 25 с.
9. Юридична енциклопедія. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2002. – Т. 4. – 2002. – 348 с.
10. Советский уголовный процесс: Вопросы Общей части / под ред. проф. В.Я. Чеканова. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1986. – 192 с.
11. Степанова Т. Правовой статус переводчика в хозяйственном процессе Украины / Т. Степанова // Правова держава. – 2009. – № 11. – С. 50–53.
12. Господарський процесуальний кодекс України. – Суми : Соколик Б.В., 2009. – 68 с.
13. Кримінальний кодекс України від 5 квітня. – К., 2001. – 239 с. – (Кодекси України № 1 / 2001).
14. Кодекс адміністративного судочинства України. – Суми : Соколик Б.В., 2009. – 108 с.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : чинне законодавство від 19 листопада 2012 р. – К., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).
16. Бунова И.И. Критерии, определяющие степень владения участником процесса языком судопроизводства / И.И. Бунова // Российский судья. – 2010. – № 7. – С. 14–17.
17. Стецовский Ю. Принцип национального языка судопроизводства и право обвиняемого на защиту / Ю.И. Стецовский // Советская юстиция. – 1977. – № 14. – С. 21–22.
18. Іванюк І. Проблеми вдосконалення статусу перекладача в контексті протидії зловживання правом у кримінальному процесі України / І. Іванюк // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3 (39). – С. 337–346.
19. Цивільний процесуальний кодекс України. – Суми : Соколик Б.В., 2010. – 136 с.
20. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
21. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 грудня 1984 р. : станом на 10 квітня 2002 р. – К., 2002. – 279 с. – (Кодекси України № 4 / 2002).
22. Бережна І. Правова природа та зміст участі перекладача в адміністративно-деліктному провадженні / І. Бережна // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3. – С. 196–200.
23. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
24. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.